

סיכום

הגמ' מביאה את הפסוק "לא יחשב" כמקור ללאו למפגל את הקדשים, וכך פוסק הרמב"ם. הרמב"ן, לעומתו, לומד זאת מ"לא תזבח... כל דבר רע", על פי הספרי, ואילו הסמ"ג סובר שאין לאו בדבר, מפני שהדרשה מ"לא יחשב" שנויה במחלוקת.

בגמ' מבואר שאין לוקים על כך, וכן פוסק הרמב"ם. ברמב"ן נראה שלוקים על כך, ובהתאם ללימוד השונה מ"לא תזבח" לפיו זהו לאו שיש בו מעשה, וכן נראה מהתוספתא.

"לא יחשב" עוסק במחשבה בשעת כל אחת מעבודות הדם. המחשבה המדוברת היא כל מחשבה הפוסלת: חוץ לזמנו ומקומו ומחשבת שלא לשמה בפסח וחטאת. באשר למחשבת שלא לשמה בשאר הקדשים, יש אומרים שאף זה בכלל האיסור (רש"י; רמב"ם לדעת כמה אחרונים), ויש אומרים שאינו בכלל האיסור (רמב"ם להבנת החתם סופר; משמע בתוספתא זבחים).

"לא תזבח" נאמר על השחיטה בלבד, ועל כל המחשבות הפוסלות, ולא על מחשבת שלא לשמה בשאר הקדשים מלבד פסח וחטאת.

ששחטו שלא לשמו, או מנחה שקמצה שלא לשמה, בין בזדון בין בשגגה – חייב להשלים שאר עבודות לשמן". מפורש כאן שמחשבת שלא לשמה בכל הזבחים נכללת באיסור זה (קהילות יעקב סי' ד). ונראה שלדעתו אף זה בבחינת 'מפסיד הקדשים', מפני שאינם מרצים לבעליהם¹¹.

כיוצא בזה מוכח מרש"י (זבחים ב,ב), שדן על מחשבה שלא לשמה בקרבן נדבה, וכותב: "ונדבה מי שרי לשנויי בה... היא אמרינן בפרק שני אסור לחשב בקדשים, ויליף מקרא דלא יחשב".

מנגד, קיימת ראייה מסוימת שמחשבה שלא לשמה אינה בכלל זה, מן הלימוד השני מ"לא יחשב", שמחשבות מוציאות זו מזו; והרי רק מחשבה הפוסלת, כגון מחשבת שלא לשמה בפסח וחטאת, מוציאה מידי פיגול (משנה כט,ב). אם כן יש לומר שגם הדרשה הראשונה מ"לא יחשב" עוסקת דווקא במחשבות הפוסלות (בפרט לפי מה שהוצע לעיל ששתי הדרשות אינן חלוקות). כך גם נראה מהתוספתא זבחים (יב,ח): "...או ששחטן חוץ לזמנו, וחוץ למקומו, הפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן – הרי אלו בלא תעשה", ולא הוזכרה מחשבה בשאר הקדשים¹².

מערכה עג. צירוף מחשבות על חצאי 'כזית' לפיגול (לא,א)

מחלוקת האמוראים

בסוגיה מופיעה מחלוקת בעניין החושב על שיעור כחצי זית מחשבת חוץ לזמנו, לאחר מכן על כחצי זית מחשבת חוץ למקומו, ושוב על כחצי זית מחשבת חוץ לזמנו: לדעת רבא פיגול, "ויקץ כישן הפיגול"¹, ולדעת רב המנונא לא פיגול, מפני שבשעה שחשב מחשבת חוץ למקומו כבר נקבע הזבח כפסול, והרי זה "עירוב מחשבות".

נמצא, שלדעת רבא הדין שניתן לצרף כזית מחוץ לזמנו וחוץ למקומו לפסול נאמר רק לחומרא, שאף על פי שאין כזית שלם במחשבת פיגול – החצי של פיגול מסוגל גם לפסול, אבל כשהושלם שיעור הפיגול – הרי הוא מפגל.

המשנה (כט,ב) מלמדת שהחושב על כחצי זית מחשבת חוץ לזמנו ועל כחצי זית מחשבת חוץ למקומו – הרי הם מצטרפים לשיעור כזית לפסול את הקרבן, אך לא לפגל ולחייב כרת על אכילתו. הגמ' (כט,א) לומדת דין זה מן הכתוב: "פיגול יהיה – מלמד שמצטרפין זה עם זה". הסוגיה עוסקת בשאלה: האם לאחר שנוצר צירוף כזה, עשויה מחשבת פיגול נוספת על כחצי זית להפוך את הקרבן לפיגול, או שמא הקרבן נקבע במחשבת פסול, ולא יתפגל יותר? אילו היתה מחשבה על כזית שלם במחשבת חוץ למקומו – הדבר ברור שמחשבה זו מפקיעה מידי פיגול, אך השאלה עולה מפני שאין כאן אלא כחצי זית במחשבת חוץ למקומו.

יש להעיר לדברי תוס' (ו,א ד"ה דאי), שכתבו שעולה מכפרת על מחשבת שלא לשמה. בטל תורה' תמה על כך, שהרי יש בכך לאו 'לא יחשב', והעולה אינה מכפרת על לאו, ואפילו כשאינו בו מעשה, כמו שכתבו תוס' (יומא לו,א ד"ה על). ותיירץ שאולי תוס' סוברים שמחשבת שלא לשמה חלה במחשבה גרידא בלא דיבור (עיי' מערכה א), ועולה מכפרת על הרהור הלב (ירושלמי שבועות פ"א ה"ו; ומתחדש לפי דבריו, שמדובר לא רק בהרהור לעשות עבירה, אלא גם בהרהור שהוא העבירה עצמה, וכן משמע מהמקור באיוב א,ה). יתכן לומר שלא כדבריו, שלדעת תוס' הלאו "לא יחשב" נאמר רק על מחשבה הפוסלת, ולא על מחשבה בעולה שלא לשמה. אפשר גם שדעת תוס' שעולה מכפרת על כל לאו שאין לוקין עליו, ומצינו שיטה זו בראשונים ('תוספות אחרות' על הספרא ויקרא נדבה פרק ד,ח).

1. מליצה על פי תהלים עח,סה: "ויקץ כישן ה"."

11. ראש המזבח זבחים ב,ב, וביאר לשון הרמב"ם, שמחשבת שלא לשמו מגרעת מקדושת הקרבן גם כשאינה פוסלתו, ולמד כן מלשון הגמ' (ז,א): "שלמים שנשחטו לשם תודה פסולין". לפי זה חידש, שאם יש לפנינו שתי עולות, אחת שנשחטה לשמה ואחת שלא לשמה – זו שנשחטה לשמה קודמת, מדין "כל המקודש מחברו קודם". באור שמוח (הל' פסוהמ"ק יח,ג) כתב גם כן שכל מחשבת שלא לשמה כלולה באיסור, וביאר את לשון הרמב"ם בדרך מיוחדת, ע"ש.

12. חזון יחזקאל שם. אם כי יש לומר, שכונת התוספתא רק לומר שאע"פ שמחשבות אלה פוסלות – אין בהן חיוב מיתה (בניגוד להלכה הקודמת שם), ולכן כללה גם המקבל בכלי חול ועוד פסולים שלכל הדעות אין בהם לאו, ומכיוון שכך לא הוצרכה להזכיר מחשבת שלא לשמה שאינה פוסלת. עוד יש לומר, שכונת התוספתא שהמקטיר את הקרבן לאחר מחשבות פסול אלו הרי זה בלא תעשה, ולפיכך לא הזכירה מחשבת שלא לשמה שאינה פוסלת.

שאיננה מפגלת. לעומת זאת, במחשבות נפרדות על שלושה חצאי זיתים, שאחד מן הראשונים הוא חוץ למקומו, נוצר צירוף לחלות מחשבת פסול עוד בטרם הושלמה מחשבת הפיגול (שפת אמת; גרי"ז).

לעניין זה חשיבות להלכה: מסתבר לפסוק כרב אשי, על פי הכלל "הלכה כבתראי". אם דעתו כרבא – הרי שהלכה כרבא במחלוקתו עם רב המנונא; ואם אין מדבריו ראייה לשיטת רבא – מסתבר שאין הלכה כרבא, שכן רבין ורב דימי סוברים כרב המנונא החולק עליו.

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין טז, ג-ד) פוסק: "חשב לאכול או להקטיר כחצי זית במחשבת המקום, ולאכול או להקטיר כזית במחשבת הזמן – הרי זה פיגול, בין שהקדים מחשבת כזית בין שאיחר אותה, שאין חצי זית חשוב אצל כזית. חשב על חצי זית במחשבת הזמן ועל חצי זית במחשבת המקום, וחזר וחשב על חצי זית אחר במחשבת הזמן – הרי זה פיגול. וכן אם חשב על חצי זית במחשבת הזמן וחזר וחשב על כזית, חציו במחשבת הזמן וחציו במחשבת המקום – הרי זה פיגול".

ברישא (הלכה ג') כתב הרמב"ם כעין הנידון של רב דימי ורבין, אלא שהביא את דבריהם באופן שממעט מן החידוש שבהם: אמוראים אלה דיברו על שלוש מחשבות נפרדות על חצאים, ואילו הרמב"ם מדבר על שתי מחשבות, האחת על כזית והשניה על חצי זית. כיוצא בזה כתב גם בפירושו למשנתנו: "וממה שצריך לדעת כאן, שאם חשב על חצי זית חוץ למקומו ועל כזית חוץ לזמנו, בין שקדמה מחשבת הזמן או נתאחרה, הזבח פיגול וחייבין עליו כרת, לפי שהכלל אצלנו: אין חצי זית מועיל במקום כזית". אפשר שכך היתה גרסת הרמב"ם בגמ' (מהר"י קורקוס), ואפשר שגרס כמו לפנינו, והביא בהלכותיו את הדין באופן פשוט יותר כי האופן המורכב יובן מאליו מן ההלכה הבאה.

בהמשך (הלכה ד') פוסק הרמב"ם אף כרבא וכרב אשי, ואף כאן הביא את דברי רב אשי באופן שממעט מן החידוש בדבריו. בגמ' נאמר: "חצי זית חוץ לזמנו, וכזית – חציו חוץ למקומו וחציו חוץ לזמנו", ואילו הרמב"ם הופך את הסדר: "וחזר וחשב על כזית, חציו במחשבת הזמן וחציו במחשבת המקום".

נחלקו האחרונים בפירוש הדברים: יש אומרים שהיתה

ולדעת רב המנונא, הלכה זו נאמרה גם לקולא, ומכיוון שהקרבת נקבע בפסול – לא יחזור להתפגל².

לאחר מכן מובאת בגמ' מימרא של בר קפרא על צירוף מחשבות חוץ לזמנו וחוץ למקומו באופן שלדעתו ראוי לפגל, ומימרא זו מובאת בשלושה נוסחים שונים:

א. **רב דימי**: חצי זית חוץ למקומו, חצי זית חוץ לזמנו, חצי זית חוץ לזמנו.

ב. **רבין**: חצי זית חוץ לזמנו, חצי זית חוץ לזמנו, חצי זית חוץ למקומו.

ג. **רב אשי**: חצי זית חוץ לזמנו, כזית חציו חוץ למקומו וחציו חוץ לזמנו.

יש לרדן על היחס בין הדעות השונות, איזו מהן מסכימה לחברתה או שוללת אותה, ומה יחסן למחלוקת רבא ורב המנונא לעיל.

דירוג דעות האמוראים

רש"י (ד"ה כי אתא רבין, ד"ה רב אשי) מדרג את האופנים הנ"ל כך:

א. רבין מיקל מכולם, ולדעתו פיגול חל רק כשהתקיימו שני תנאים: שני חצאי הכזית שחוץ לזמנו היו צמודים זה לזה, והיו בתחילה; אבל אם חוץ למקומו מפסיק ביניהם, או לפנייהם – אין פיגול.

ב. רב דימי מחמיר יותר, שדי בתנאי הראשון הנ"ל לפיגול.

ג. רבא מחמיר יותר, שאפילו בהעדר שני התנאים הנ"ל, ומחשבת חוץ למקומו מפסיקה בין חלקי החוץ לזמנו – יש פיגול. אולם רבין ורב דימי סוברים כרב המנונא (שטמ"ק אות ה)³.

ד. רב אשי סובר כרבא ומוסיף חידוש לחומרא, שאפילו כאשר החצי השני של חוץ לזמנו בא בדיבור אחד עם חצי זית של חוץ למקומו – ניתן לנתקם ולצרף את חצאי הכזית של חוץ לזמנו.

יש מהאחרונים שכתבו שלא כרש"י, שאין הכרח שרב אשי סובר כרבא: כאשר האדם חושב בבת אחת על כזית אחד, חציו חוץ לזמנו וחציו חוץ למקומו, לא היה שלב שבו ניתן היה לצרף רק חצי זית של חוץ לזמנו עם חצי זית של חוץ למקומו, ולא היה מקום שתחול בקרבן מחשבת פסול

2. יש להבהיר יותר את צדדי השאלה. הגמ' מדמה את מחלוקתם לצירוף לשיעור כביצה בטומאת אוכלין, כדלהלן, ותמהו על כך תוס' (ד"ה הא, וביאור קושייתם בחק נתן): הרי כשחצי זית פיגול הצטרף לחצי זית פסול, לא רק שלא נוצר פיגול, אלא גם נוצר פסול המונע את הפיגול, וככל מחשבת פסול על כזית, שאפילו תהיה עמה מחשבת פיגול על כזית – אין כאן פיגול. לעומת זאת בטומאת אוכלין, האוכל השני לטומאה איננו מונע מהאוכל הראשון לטמא, ואם יתערבו כביצה אוכל ראשון וכביצה אוכל שני – יהיה דינו כראשון!

על כך תירצו אחרונים, שלדעת רבא לא נוצר כאן פסול שבכוחו למנוע פיגול. כשיש בקרבן פסול אחר – הרי הוא מונע את הפיגול, אבל כאשר היתה מחשבת פיגול, אלא שהיתה בשיעור שאינו ראוי לפגל – אין זו מחשבת פסול המונעת פיגול. אמנם

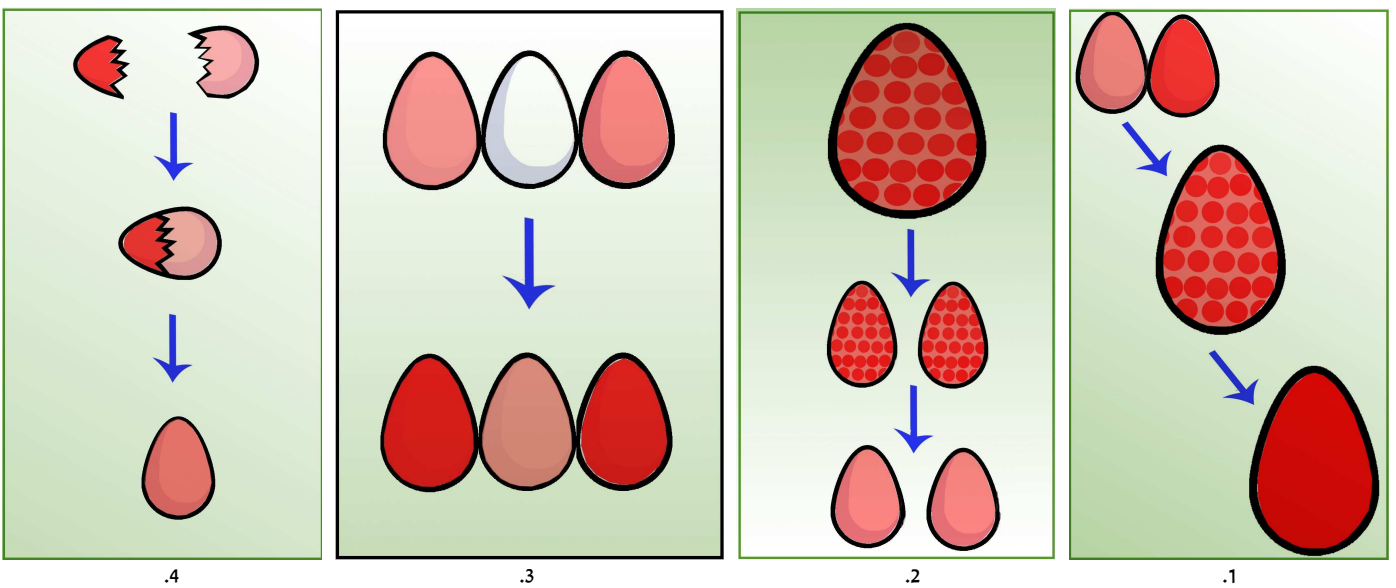
חידשה התורה לחומרא שמחשבה זו תצטרף למחשבת פסול לעניין פסול הקרבן, אבל כשחזר הפיגול והושלם לכזית – התעורר שוב כוחו לפגל. ומכיוון שמצא הפיגול את חברו והצטרף אליו – כבר אין שיעור למחשבת פסול גרידא, אלא רק למחשבת הפיגול (ראש המזבח; קדשי דוד; חמדת דניאל; ועיין גם במקדש דוד סי' לג, א).

3. כן כתב גם בקרן אורה. ברם, לכאורה בשאלה היסודית, האם לאחר שהזבח נקבע בפסול הוא יכול להשתנות לפיגול, רב דימי סובר כרבא, שעדיין יכול הוא להשתנות, ורק בפרטי הדברים הוא חולק עליו, האם החצאים של חוץ לזמנו יכולים להצטרף גם כשאינם סמוכים זה לזה. וכך נקט באבני נזר (או"ח סי' שנו, ד), שרב דימי סובר "ויקץ כישן הפיגול".

שאוכל ראשון לטומאה בשיעור כביצה שנתחלק, והצטרף לאוכל שני לטומאה, ושוב הושלם לשיעור כביצה מאוכל ראשון – שב לטמא כראשון, בדומה לדעת רבא ש"ויקץ כישן פיגול". אלא שרב המנונא מחלק: "התם איכא שיעורא, הכא ליכא שיעורא", ונחלקו המפרשים בביאור חילוקו. דעת רש"י, שמקרה זה חמור יותר מפני שמלכתחילה היה באוכל הראשון לטומאה שיעור שלם של כביצה, אלא שהאוכל התחלק, ולכן יותר מסתבר שיחזור לדינו הקודם כשיושלם שיעורו בשנית, מה שאין כן בנדון דידן, שמלכתחילה היה רק כחצי זית פיגול. תוס' (ד"ה התם) מפרשים אחרת, שהסברה להחמיר יותר במקרה זה היא מפני שכעת יש באוכל השני לטומאה שיעור שלם של כביצה (שכן מדובר שהיה כביצה אוכל ראשון וכביצה אוכל שני, ושניהם נתחלקו וישבו ונתאחדו), ומכיוון שיש בו שיעור

לרמב"ם גרסה שונה בגמ': "וכזית – חציו חוץ לזמנו, וחציו חוץ למקומו" (חק נתן; יד דוד), ואכן, בדקדוקי סופרים כאן מובאת גרסה כזאת. מפרשים אלה אף כותבים, שהרמב"ם יחלוק על הדין הנובע מהנוסח שלפנינו, משום שיש בו תרתי לריעותא: א. חוץ למקומו מפסיק בין שני חצאי הזית שחוץ לזמנו. ב. חוץ למקומו מחובר עם החוץ לזמנו השני במחשבה אחת.

לעומתם, סוברים כמה אחרונים שהרמב"ם אינו מחלק בין הדברים, וכוונתו באומרו "חציו במחשבת הזמן וחציו במחשבת המקום" בכל סדר שיהיה, והדבר היה פשוט לו, משום שבמחשבה בבת אחת מסתבר יותר שתחול מחשבת הפיגול (גרי"ז, וכשיטתו לעיל בניגוד לרש"י), או שסמך שהדבר יובן מן הכלל שפסק לעיל: "שאיין חציו זית חשוב אצל כזית" (יכהן פאר).

1. "כביצה אוכל ראשון (אדום) וכביצה אוכל שני (ורוד) שבללן זה בזה (אדום וורוד יחד) - ראשון" (אדום).
2. "חילקו - זה שני זה שני".
3. "נפלו שניהם כאחד... עשאוהו שני".
4. "האוכל שנטמא באב הטומאה (אדום) ושנטמא בוולד הטומאה (ורוד) מצטרפין זה עם זה לטמא כקל שבשניהם".

צירוף דרגות טומאה שונות לטומאת אוכלין

הגמ' משווה בין צירוף המחשבות לפיגול לבין צירוף חלקי אוכל לטומאת אוכלין. אוכל טמא אינו מטמא אוכל אחר אלא אם כן יש בו כביצה. כאשר אוכל בשיעור חצי ביצה שנטמא בדרגת ראשון לטומאה (דהיינו שנגע באב הטומאה, כגון בשרץ) מצטרף לחצי ביצה בדרגת שני לטומאה (כגון שנגע בכלי שנגע בשרץ) – שניהם מצטרפים לטמא בדרגת הטומאה הקלה מבין שניהם (בדומה לחצי זית במחשבת פיגול וחצי זית במחשבת פסול, שמצטרפים לפסול). אף כאן עולה השאלה: האם החצי החמור יותר שומר על דרגתו החמורה, ויצטרף לחצי נוסף בדרגתו שיבוא יושלמינו?

במשנה בטהרות (פ"א מ"ה) המובאת בגמ' מפורש,

שלם, ואיננו זקוק לאוכל הראשון להשלמת שיעורו – הוא מאפשר לו להתאחד מחדש עם האוכל הראשון כיוצא בו. מה שאין כן בנדון דידן, שיש רק כחצי זית במחשבת פסול, והוא זקוק לחצי זית של פיגול להשלמת השיעור לפסול, ולכן הוא מונע מהחצי של פיגול להצטרף לחצי השני של פיגול (כביכול יש לחצי של פסול מגמה להשלים את שיעורו ולפעול את פעולת הפסול שהוא ראוי לה, ולכן יש בכוחו גם למנוע מזה שצטרף לו להיפרד ממנו).

על פי דרכם, מפרשים רש"י ותוס' באופן שונה גם את ראיית רב המנונא לשיטתו. רב המנונא מביא את המשנה בטהרות שם, שאוכל שטומאתו חמורה יותר מצטרף לאוכל בטומאה קלה להשלים את שיעורו לטמא כטומאה הקלה שבהם, ורב המנונא מניח שכך הדין "אף על גב דהדר מלייה". במה משנה זו שונה מן הקודמת, ומה הראיה המיוחדת ממנה? רש"י מפרש, שמכיוון שנאמר כאן סתם "האוכל שנטמא", ולא "כביצה", הרי שמדובר גם על אוכל שמאז ומתמיד היה פחות מכביצה, ובכל זאת קיבל טומאה, שכן אוכל מקבל טומאה בכל שיעור שהוא, ורק לטמא

היתה לטומאה החמורה בלבד ולא לקלה (שבזה נחלקו לשיטת תוס').

סיכום

נחלקו אמוראים האם שתי מחשבות על חצאי כזית חוץ לזמנו מצטרפות לפגל, כאשר היתה ביניהן מחשבה על חצאי זית חוץ למקומו: דעת רבא שפיגל, ורב המנונא חולק, וכן דעת רב דימי ורבין (אלא שנחלקו ביניהם כשהחצי שחוץ למקומו קדם לשני חצאי החוץ לזמנו). בהמשך הסוגיה מובאת דעת רב אשי, ורש"י מפרש שדעתו כרבא, וכן פסק הרמב"ם. מן האחרונים יש שכתבו שאין ראייה מרב אשי לדעת רבא (שפת אמת; גרי"ז), ולשיטתם אפשר שהלכה כרב המנונא.

לשאלה זו השלכה גם להלכות טומאת אוכלין: כשחצי ביצה אוכל ראשון לטומאה מעורב בחצי ביצה אוכל שני, ואחר כך נצטרף להם חצי ביצה אוכל ראשון, לדעת רבא הרי זה משלים לכביצה לראשון לטומאה, ולדעת רב המנונא אינו משלים. רב המנונא מודה במקרה שהחצי ביצה אוכל ראשון בא מעיקרו מכביצה שלמה אוכל ראשון (רש"י), או במקרה שאחר כך נצטרף גם חצי ביצה אוכל שני (תוס').

מערכה עד. מחשבה פסולה על אכילה יוצאת דופן (לא,א-ב)

פיגול¹, על פי הפסוק: "ואת איזבל יאכלו הכלבים בחלק יזרעאל" (מלכים-ב טז), המגדיר את אכילתם כ'אכילה'. יש בכך חידוש עקרוני, שכן היה מקום לומר שהתורה החמירה במחשבת פיגול משום שהאדם מתכנן לעשות עבירה באכילת הקרבן חוץ לזמנו (שהוא איסור כרת) או בהקטרתו חוץ לזמנו (שהוא איסור הקטרת פסולים), ואילו האכילתו לכלבים היא אמנם בזיון הקדשים, אבל אין בה לאו (מלבד הלאו של נותר בעצם שהייתה הקרבן, ומחשבה להשהות איננה פוסלת, פרט לדעת ר' יהודה הפוסל גם ב'מחשבת הינוח'²).

רבי אמי מקשה על כך, שמצינו לשון אכילה גם באש, שנאמר (איוב כו): "תאכלהו אש לא נופח", ובכל זאת

אחרים זקוק הוא לשיעור כביצה⁴. אם כן, כאן חסר השיקול "הכא איכא שיעורא" שהוזכר קודם, ולכן סובר רב המנונא שהאוכל ישאר בטומאתו הקלה גם כשיצטרף לו אוכל חדש בדרגת הטומאה החמורה שהיתה לו מקודם. תוס' (ד"ה אמר) מפרשים אחרת: גם כאן מדובר באוכל שהיה בו מלכתחילה כביצה (ולדעתם אוכל פחות מכביצה אינו מקבל טומאה כלל⁵), אלא שרב המנונא האומר "אף על גב דהדר מלייה" מתכוון לומר שישלים רק את הכביצה מן האוכל החמור ולא ישלים את הקל, ומכיוון שבאוכל הקל לא יהיה שיעור – הוא ימנע מן החמור להשלים את שיעורו⁶. יוצא מתוס' דבר מחודש, שבתערובת חצאי ראשון ושני לטומאה, אם יצטרף להם רק חצי ראשון – לדעת רב המנונא אינו משלים לראשון, ואם יתווסף להם גם חצי שני – תהיה הטומאה חמורה יותר!

הרמב"ם (הל' טומאת אוכלין ד,א) סובר כרש"י בנקודה זו שאוכל מקבל טומאה בכל שהוא. בעניין צירוף חצאי ביצה בדרגות טומאה שונות, הרמב"ם (שם הל' יב-יג) מביא את דיני המשנה בלבד, ולא כתב מה הדין כאשר החצי ביצה החמור יותר היה מלכתחילה רק חצי ביצה (שבזה נחלקו רבא ורב המנונא לשיטת רש"י), או כאשר השלמת השיעור

נאמר בתורה (ויקרא ז,יח): "ואם האכל יאכל... ביום השלישי... פיגול יהיה". "האכל יאכל" נדרש לאכילת אדם ו'אכילת מזבח' (זבחים כח,ב), ומכאן שהעושה אחת מעבודות הזבח, ובשעת עשייתה חשב לאכול מבשר הזבח לאחר זמנו, או להקטיר ממנו לאחר זמנו – פיגל את הזבח. בסוגייתנו דיון על אכילות יוצאות דופן: אכילה על ידי בעלי חיים, "אכילה" על ידי אש, על ידי שני בני אדם, או על ידי אדם אחד אך שלא ברציפות, האם הן מוגדרות כ'אכילה' לעניין מחשבות אלו.

א. אכילת כלבים או אש

רבי ינאי אומר: "חישב שיאכלהו כלבים למחר –

¹ הוה שיעורא". מאידך, יש קושי מסוים בפירוש תוס', שראוי היה לבטא בקושיה את העובדה שרק אחד מהם הושלם, כגון: "דהדר מלייה לחמור לחודיה", וכמו כן יכלה הגמ' לדחות במקום "דילמא דלא הדר מלייה" "דילמא דמלי לתרוויה" (עיי' קרן אורה, שנקט מכת זה כשיטת רש"י).

1. נראה שהגמ' יודעת שבלשון בני אדם אכילת כלבים קרויה אכילה, כפי שמצאנו בלשון המשנה (בכורות ד,ד; תמורה ו,ה; אהלות יא,ז), אבל היה מקום לומר שאולי בלשון המקרא לא היה כך, ועל זה הראיה ממלכים.

2. בשפת אמת התקשה בזה מצד אחר: הרי אין דרך קדשים להיאכל על ידי כלבים, ומדוע מחשבה זו מפגלת? הרי פיגול אינו אלא בחושב "לאכול דבר שדרכו לאכול" (משנה כט,ב)! היה מקום ליישב, ש"דבר שדרכו לאכול" פירושו - כדרך בני אדם באכילת חולין (ואם לא כן, הרי כל בשר הקדשים אין דרכו לאכול ביום השלישי), והרי דרכם לתת בשר חולין לכלבים. אבל תירוץ זה נסתר מהסוגיה על עור האליה

4. כך כותב רש"י כאן על פי הספרא. בשאלה זו קיימת סתירה בפירושי רש"י: במקומות רבים כתב שאוכל מקבל טומאה בכל שהוא (כגון בשבת צא,א ד"ה אי לענין טומאה; פסחים לג,ב ד"ה בכביצה; סוטה לב,ב ד"ה ונותנת), ובמקומות רבים אחרים כתב שאינו מקבל טומאה בפחות מכביצה (כגון להלן קה,ב ד"ה צריכה מחשבה; מנחות נד,ב ד"ה כי פליגי; חולין פב,א ד"ה ואמר ריש לקיש). מפירושו לפסחים שם משמע שפירושו כאן הוא 'משנה אחרונה' שלו, וכן כתב בשדי חמד (ערך טומאת אוכלין עמ' 34), אולם בתוס' (פסחים שם ד"ה לאימת, ועוד) נקטו שמסקנת רש"י שפחות מכביצה אינו מקבל טומאה.

5. נראה שכוונתם שכך הדין מדאורייתא, ומדרבנן די בכל שהוא, כשיטת תוס' בכמה מקומות. אם כן, מצינו ראשונים שנקטו שאפילו מדרבנן אין טומאה בפחות מכביצה, וביארו את הספרא באופנים מיוחדים, עיי' רשב"א בשבת צא,א.

6. תוס' מדייקים כפירושם מלשון הגמ': "הכא איכא שיעורא", בלשון הווה, ולא